

לפדות נכסי רוח

ארכיון עמיחי לא יקבל בארה"ב את תשומת הלב המחקרית שהיה מקבל בארץ

16.04.2001 מאת זיוה שמיר |

בכתבתו של יאיר שלג על מכירת ארכיון יהודה עמיחי לאוניברסיטת ייל ("הארץ", 10.4), התראיין פרופ' בנימין הרשב, שזעם על הארכיונים השמורים בארץ ועל רמת התחזוקה הירודה שלהם. בו בזמן משח בשמן את ארכיוניהם של פיליפו תומאזו מרינטי ועזרא פאונד, המצויים באוניברסיטת ייל, שהוא מלמד בה.

לדברי הרשב, באוניברסיטת ייל יקבל ארכיון עמיחי את ה"טיפול" הראוי וימצא בין כתביהם של גדולי עולם. את עמיתיו ה"פרובינציאליים", היושבים בארץ ומאמינים שגם ארכיון עמיחי היה צריך להישאר בה, האשים הרשב בצרות אופק "שוביניסטית" של מי שמעדיפים היו לראות את הכתבים הללו "נרקבים" ככתבי שלונסקי ואלתרמן.

אלה דברי הבל. עמיחי המנוח מכר את כתביו לאוניברסיטה בחו"ל בגלל צורך כלכלי בל יגונה. המשורר שוחר השלום לא ביקש לשכון כבוד בין שני דוברי הפשיזם האיטלקי. הוא היה מעדיף בוודאי את שכנות רעיון, משוררי "דור הפלמ"ח ו"דור המדינה". אבל תמיד יימצא אדם "מקורי" ו"נועז" כמו פרופ' הרשב, ששאפתו להשמיע אמירה נון-קונפורמיסטית עשויה לשבש את שיקול דעתו. הפרופסור טען כי עלינו להתגאות בכך שארכיון המשורר יהיה מונח בחו"ל, כי שם יטופל כראוי וייתן למדינה כבוד ויוקרה, ממש כשם שהוא עצמו מיטיב אתנו בעצם ישיבתו באוניברסיטת ייל.

הרשב מעולם לא ביקר בארכיון שלונסקי או בארכיון אלתרמן, שהוא בחר להשמיץ כמעמיד פנים כאילו ראה את גוויליהם ה"מרקיבים". אמנם דווקא ממנו, כמי שמנסה שנים להעמיד אנתולוגיה פרשנית של השירה העברית החדשה לדורותיה, היה אפשר לצפות שיציץ בארכיונים מרכזיים אלה, שכן החומר האצור בהם עשוי לקדם את מחקריו הלא גמורים, להעשירם ולתת להם נפח ומשמעות.

לעומתו, החוקרים הרציניים יודעים כי בארץ מצויים ארכיונים חשובים מאוד - ב"גנזים", בבית הספרים הלאומי, במכון כץ שבאוניברסיטת תל אביב, בבית ביאליק, בבית ז'בוטינסקי ועוד - ארכיונים המנוהלים למופת חרף המצוקה הכלכלית שלהם. החומר הרב המצוי בהם מקוטלג ומתוחזק, ואינו שוכב למעצבה כארכיונים המעטים שמצאו את דרכם מהארץ לחו"ל. לארכיוני שלונסקי ואלתרמן, הנמצאים במכון כץ, מגיעות מדי שנה מאות פניות. כל אחד מקבל הדרכה ותשובות מלאות על שאלותיו. על סמך החומר המצוי בארכיונים האלה יצאו גם כמה קבצים של "ספרי שלונסקי" ו"מחברות אלתרמן" - אכסניות אקדמיות שמתפרסמות בהן יצירות מהעוזבון ומבחר של מאמרי מחקר. דברי הרשב הם איפוא בדיה גמורה.

הרשב, המלמד בארצות הברית, ושכמותו בחרו להמיר את שומעי לקחם בארץ בקומץ תלמידים מזדמן, שברובו אינו שולט בעברית ברמה מספקת. רק מי שלא ראה את התופעה הפאתטית הזאת במו עיניו יתפתה להאמין, כי הרשב וחבריו מחוללים בחו"ל גדולות ונצורות.

העובדה שפרופסורים נכבדים מעדיפים לשבת על גדות ההאדסון או בניו-אינגלנד כבר אינה עילה לגינוי כיום, אך בל נתפתה להאמין להם כשהם מנסים לקשור למעשיהם הילה של יוקרה. נלוזה ביותר היא הטענה המשתמעת מדברי הרשב, כאילו ישיבתם של אנשים כמותו בחו"ל נועדה למען הספרות העברית ולתפארת מדינת ישראל.

הוא וחבריו יודעים היטב, שהעשייה החשובה והממשית בתחומי חקר הספרות העברית נעשית בארץ; שארכיון עמיחי לא יקבל בארה"ב את תשומת הלב המחקרית-הביקורתית שהיה מקבל אילו נשאר בארץ; שבסך הכל יספק ארכיון זה לגיטימציה לישיבתו הממושכת של ישראל זה או אחר בייל. לפנינו צעד ראשון, מסוכן, של בריחת נכסי רוח; של הצבעת אי אמון במרכזיות ישראל בחיי העם היהודי.

מן הראוי שמשרד התרבות והשר העומד בראשו ידאגו להשיג תקציבים מהאוצר או מקרנות-חוץ לרכישת ארכיוני סופרים ול"פדיון שבויים": להחזרת נכסי רוח, שאבדו בצוק העתים, לארצם ולמולדתם.

פרופ' שמיר עמדה בשבע השנים האחרונות בראש מכון כץ לחקר הספרות העברית באוניברסיטת תל אביב